

Utisci sa 13. INFANT festivala u Novom Sadu

- esejističke beleške i zapažanja jednog gosta -

Cipele. Shoes.

Uvek se radi o cipelama. Nikada ranije nisam video toliki broj prodavnica cipela kao što je to slučaj u centru Novog Sada. Nikada ranije nisam video toliko ljudi koji se toliko često preobuvaju, u toku dana, van pozornice, na pozornici. Kao da nameravaju da ponovo uče da hodaju. I da pri tom dobro izgledaju.

INFANT 2007 bio je izuzetno bogat i inspirativan pozorišni festival. Imao sam tu čast da iskusim izvanredno gostoprimstvo i brigu za umetnike koji su učestvovali na festivalu pa i za ovog gosta iz Nemačke. Smeštaj, hrana, prevodi... Zaista sam se osećao dobrodošlo. I zakoračio sam u izvanredan program pozorišnih predstava i plesnih nastupa, uličnih performansa, diskusija i predavanja, ekskurzija i susreta, na kvalitativno visokom nivou.

Mada, dok se događaji nižu, vreme i prostor povremeno odlaze u različitim pravcima. Broj i zbijenost opcija i aranžmana doveli su do povremenih teškoća u organizaciji, a meni kao gostu bilo je teško da održim koncentraciju, da se istinski posvetim. Možda bi manje predstava bilo zapravo bolje, a uz njih više radionica za susrete među ljudima (pod uslovom da se mogu pažljivije organizovati, što nije uvek bio slučaj, ove godine).

Ali ovo su aspekti toga što sam stranac, zainteresovani posmatrač od negde, koji baš i ne poznaje jezik, iskazan rečima, gestovima, značenjima... iako posmatrač celodnevnog i celovečernjeg predstave, neobične i pune elementata koji se prepliću, pored cipela.

Srbija je na mene ostavila utisak jedne velike umetničke porodice, ne samo sa stanovišta teatra, nego umetnika svih vrsta, producenata u umetnosti, akademika u umetnosti... Svi su već saradivali jedni sa drugima na nekom projektu. Zapravo projekti se nižu 24 sata, 365 dana u godini. I kao što je to slučaj u svim porodicama, bilo je sijaset unutrašnjih porodičnih emotivnih nijansi, koje čovek ne može a da ne primeti. A u „porodici” ima dosta nadmetanja za položaje, mnoštvo obrisa i profila.

Jedna, uzavrela strana umetničkog bića u savremenoj Srbiji izgleda da leži u sledećem: sve prolazi, sve je moguće, u svemu. Ništa nije zabranjeno ili tabu. Dok se ovo, na ulicama (kao i u obimnom pratećem programu INFANTA), očigledno odigrava bez pravila, odrednica, a samim tim i bez obraćanja pažnje na uslove, publiku, prostor koji bi bio uređen na bilo kakav način – u savremenim scenskim produkcijama ovo se odvija i teče uporedo sa težnjom ka postizanju visokog kvaliteta scenografije i izraza. Očita je izvanredna upotreba tela, pažnja koja se poklanja fizičkom prisustvu. Visoko se vrednuje preciznost izraza. Ovo je bio slučaj kod svih srpskih produkcija, kao i kod predstava iz Mađarske, Hrvatske, i ostalih zemalja.

Srećom ovo je u kontradikciji sa avangardnim naslovom INFANTA, pošto je taj pozorišni pokret iz 60-tih i 70-tih, zapravo bio pod uticajem svoje pretenzije da deluje politički, ali istovremeno i svog nedostatka estetike. Gledaoci su zahvalni što se stvar razvila u pravcu povratka kvalitetu. Nasuprot tome, ulični performansi su puki prikazi situacija, rituala brojnih, solo umetnika (ili onih koji bi voleli da steknu pravo da se takvima nazivaju), prikazi i rituali koji su zapravo samo to: mali igrokazi, ništa više od toga. Ništa zaista ne „prenose”. Tek tragaju, vrteći se u krug. (Jedan naslov koji sam pronašao, van festivalskog programa, pokazuje upravo ovo: „Ja solo”. I poruke koje se žele preneti podjednako se vrte u krug oko svoje ose).

Drugačije je na pozornici: Ono što sam video na festivalskom programu, imalo je, u većini slučajeva, status umetničkog, a samim tim se zasnivalo na zahtevu da se pruži politički, socijalni ili humani sadržaj. (Što su predstave bolje prenosile svoju poruku, to su umetnici više pažnje poklanjali sadržaju i dizajnu i izrazu.)

Saglasnosti po ovom osnovu u „umetničkoj porodici” uopšte nema. Simpozijum je na tu temu u vezi sa savremenim teatrom istakao: srpska umetnička zajednica je upravo dospela usred intenzivnog procesa samo-pronalaženja. Debate, koje su se takođe udaljile od teatra i dotakle pitanja drugih umetnosti i profesionalnog identiteta, prekidale su se diskusijama o organizaciji, kako umetnosti uopšte, tako i teatra preciznije, ali i samog simpozijuma. Kome je dozvoljeno da drži koje predavanje? Ko dobija priliku da proda poseban par cipela? – Prepirke u sali i izvan nje, nedostatak koncentracije, nekoliko prekida u predavanjima, muke prevođenja... pamfleti se dele, angažovani, ali očito je da će oni ostati u malom zatvorenom krugu. Konačno sam doživeo potpuni krah celog događaja, sa mog gledišta i po mom ukusu, ali ostatak ubeđenih boraca za ozbiljna poboljšanja pozorišne umetnosti nisu se predavali i nastavili su da razgovaraju... to je izgledalo kao zbor zahtevnih umetnika, samo po sebi performans. Dakle, utisci.

Raznovrsnost tema je preširoka, u smislu pozorišta kao nauke, kao i raznovrsnost u umetničkom sadržaju i formi. Nema fokusa sa kojim se svi mogu složiti. Šta bi moglo biti to što se od umetnosti traži, da li ima neki dublji smisao iznad ili u pozadini toga. Diskusija o pitanju: Zašto smo mi uopšte umetnici? A posebno baš u ovoj zemlji? U kakvim to cipelama stojimo na ovom ranjenom dnu i istežemo se da dosegemo možda neku višu istinu (što nije poslednje što umetnost tvrdi da poseduje)? – Zbog toga, retko se i razmišlja o saglasju.

Tako, na festivalu, umetnici se bave velikim brojem različitih tema. Crpu ih iz klasične (pozorišne) književnosti i drugih umetnosti (slikarstva na primer). „Velike teme” samo su razbijene i uopštene: Ratovi. Svetska istorija. Žudnja.

Naravno ima i nesporazuma, mislim: od strane jednog ili drugog umetnika. „Naš koncept je čist. To je sve.” Kaže jedan. – Forma bez sadržaja, molim vas. Ovim se nikako ne podstiče razvoj teatra, već se otkriva nezrelost umetnika u traganju. Granice (pozorišnih) mogućnosti teško da su ovim makar i dotaknute, a nisu ni prevaziđene. Ovo će se desiti samo (kao u više predstava koje sam video), ako se jedno jedino pozorišno umetničko sredstvo uzme i proširi na neki poseban dosledan način (apstrakcija, repeticija i tako dalje).

Dozvolite mi da postavim jedno pitanje: U kojoj se meri specifično srpske teme nalaze duboko ukorenjene u samim ljudima? Koliko se prepliću? Dok su predstave na festivalu sve vreme imale jednako dobru posećenost (iako je publika često bila sačinjena od istih ljudi), ljudi na ulicama delovali su nezainteresovano za ono što se odvija oko njih. To je izgledalo kao koegzistencija koja je prihvaćena, barem u nekoj razumnoj meri. Čak i desetine organizovanih fotografa i televizijskih kamera, načičkanih oko jednog solo izvođača, nisu mogli da promene ovaj utisak, samo da pojačaju groteskni efekat. Možda su teme (i dalje) nedovoljno definisane, te stoga nisu mogle da potaknu ljude (i „umetničku porodicu”) na stvarno razmišljanje. Nije sve u formi. (Naravno da ovo nije samo srpsko pitanje...!)

Nedostajale su mi teme kao što je: Kako bi rane, ako ne zarastu, barem mogle steći priznanje i poštovanje, rane, koje su ljudi naneli jedni drugima živeći jedno kraj drugog u ovoj zemlji? Ili pitanje velikog broja žena između 30 i 40 godine starosti, koje su u posleratnom društvu suočene sa problemom toga da ima daleko manje muškaraca?

One pričaju o cipelama. Ovo se zaista pretvara u metaforu. Očigledno je kako ljudi koji šetaju ulicama Novog Sada, u svojim lepim cipelama, hodaju podignutog čela. Oni nose maske samopouzdanja, očito visoko vrednuju svoj izgled, jer njime se sprečava bilo kakav gest sažaljenja, svetu pokazuju svoj bezbrižan lik. Puno toga deluje kao fasada. Kada pogledamo iza kulisa, postajemo svesniji preovlađujuće ekonomske bede i mentalnih trzavica, više toga se naslućuje nego što se vidi.

Tokom generacija, korenje ovog naroda se znatno razgranalo. Odbacivanje poslednjih decenije i po još više je pojačalo taj aspekt ovog mešovitog društva.

Još nešto o ratu i ranama koje je otvorio a koje još nisu zarasle (iako ljudi ne pokazuju naročitu spremnost da govore o tome). „Ti bi možda mogao i da znaš šta znači ratno i etničko nasleđe”,

desi mi se da mi kažu, pošto sam Nemač, i onda stave, da skrate priču, dva priljubljena prsta iznad gornje usne. – Ali to je prošlo vreme, ja objašnjavam. Hitler je došao na vlast dok je jugoslovensko kraljevstvo bilo još mlado.

I još jedna kratka priča. Navodno (netačno ponovljeno i stoga pogrešno shvaćeno) obaveštenje, za vreme nastupa nemačke trupe na festivalu da publika ne sme da napusti salu, otvoreno je prokomentarisano kao „fašizam”. Što je ponovo učinilo situaciju neugodnom za domaćine. Ali to je još jednom ogolilo svu osetljivost na socijalni i nacionalni identitet. – Nije ni čudo: Uticaj građanskog rata je snažan, još uvek. I sa nekom vrstom sarkastičnog humora, ljudi u ovoj zemlji se pitaju, koje bi mogle biti granice njihove zemlje sledeće godine, ili kojim imenom će se ona zvati nedelju dana kasnije...

Stvar je sigurna samo u regionu Vojvodine, sa njenim manje političkim, a više kulturnim identitetom: on se neguje kao duh otpora protiv Beogradskog centralizma. Sami srpski umetnici zaista dolaze upravo odande: iz glavnog grada. Stoga su ove impresije tek delić srbijanskog života, ali i zato što Novi Sad, u umetničkom smislu, deluje kao predgrađe Beograda.

A i ko sam je da dajem ocene.

Ovde dole, nemačkom umetniku ponekad laskaju, dok se šeta okolo kao neki hodajući leksikon citata počev od Getea i Šilera, preko Ajnštajna sve do Hajnriha Mulera – kao da nosi svetsku kulturnu baštinu u sebi. A ponekad se dešavalo upravo suprotno: Ljudi pokazuju kako su obrazovani i internacionalno orijentisani. I to je očito istina. Ali umetnici ostaju ljudi u traganju, svugde. Na sreću. Umetnici žude za kontaktom. Oni žele da ih vide, što je svakako prirodno, ali i da ih ljudi iz drugih zemalja vide na određeni način. Sva uzavrela energija festivala i odbojnost neprekidno su nametale potrebu da postanemo svesni. Da postanemo svesni njihove kreativnosti, njihove kulturne istorije. Ovih ljudi, ovih umetnika, u ovoj zemlji. Prednog da ostanemo u kontaktu koji bi se mogao ostvariti i u Nemačkoj, skoro da i nisam čuo. Više: Dođi ponovo. Kod nas, u našu zemlju.

Da, voleo bih.

Kupio sam nove cipele.